

JAN EDUARD CLAESLAAN - NIJLEN

— van gevel tot gevel —

Een uitgave n.a.v. Open Monumentendag 2020.

© 2020, Lokaal bestuur Nijlen, Afdeling Sociaal & Vrije Tijd. Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Tijdens Open Monumentendag worden jaarlijks in heel Vlaanderen de deuren van monumenten opengezet voor erfgoedliefhebbers. Deze editie gaan we voor een iets andere invulling en stellen we geen monument open, maar dat betekent niet dat het minder boeiend wordt, integendeel!

Met onze werkgroep rond OMD kozen we ervoor om dit jaar de Jan Eduard Claeslaan, één van de mooiste straten in Nijlen, in de kijker te zetten. In de J.E. Claeslaan staan verschillende architecturale pareltjes die tot op de dag van vandaag nog grotendeels authentiek zijn gebleven. We stellen deze woningen, met hun boeiende geschiedenis, graag aan u voor via onze openluchttentoonstelling.

Onze gidsen gaan met u en uw bubbel op pad 'van gevel tot gevel' om u onder te dompelen in een dag vol erfgoed.

De werkgroep rond OMD wenst u een boeiende dag toe!

Rudy Van Nunen
Voorzitter

Luc Luyten
Schepen van cultuur

Jan Eduard Claes

Tijdens deze editie van Open Monumentendag zetten we de Jan Eduard Claeslaan in de kijker, vanwege de bijzondere en authentieke woningen die er te vinden zijn. Deze prominente straat draagt de naam van Jan Eduard Claes, een man die de geschiedenis van Nijlen heeft veranderd.

Dat Nijlen veel te danken heeft aan de diamantnijverheid is nog zichtbaar op heel wat plaatsen binnen de gemeente. Tientallen oude slijperijen verscholen in tuinen, al dan niet met een nieuwe bestemming, briljante namen van café's en restaurants en zelfs de gemeentelijke slogan '1001 facetten' verwijst naar 't steentje. Jan Eduard Claes heeft hier een enorm belangrijke rol in gespeeld. Nadat hij de stiel van het diamantslijpen in Borgerhout had geleerd, trok hij in 1876 naar Nijlen, het geboortedorp van zijn vrouw Joanna Lieckens. In eerste instantie werkte hij op een eenvoudige molen in een huis aan de Albertkanaalstraat, maar zo werd hij wel de allereerste slijper van Nijlen. In 1885 liet hij dan ook nog eens de eerste diamantfabriek bouwen aan de Kesselsesteenweg.

Hij gaf het startschot voor een periode vol welvaart, zowel voor 'den diamant' als voor het Nijlense volk. In september 1958 werd daarom beslist om een gedeelte van de Kesselsesteenweg om te dopen tot Jan Eduard Claeslaan.

Collectie: Schitterend Geslepen, op www.kempenserfgoed.be

Evolutie van de J.E. Claeslaan

In 1878 is er slechts 1 woning in de straat aanwezig - ter hoogte van de huidige nummers 8 en 10.

In het prille begin van vorige eeuw (1900) volgt de eerste uitbreiding van de bebouwing op het perceel waar nu de woningen met nummers 12 tot 26 staan. Vanaf 1904 worden er aan dezelfde kant van de straat nog enkele woningen opgetrokken.

Na de Eerste Wereldoorlog wordt de rechterkant van de straat zo goed als volledig bebouwd. In de jaren '20 worden ook de eerste woningen aan de linkerzijde opgetrokken.

Na 1930 wordt de volledige linkerzijde van de straat bebouwd en aan de rechterzijde zien we enkele oude woningen verdwijnen, onder andere het oudste huis dat we op de eerste kaart zien.

Op de topografische kaart van 2018 zien we de huidige situatie van de J.E. Claeslaan.

kaart ICM 1929-1936

kaart NGI 1962

kaart NGI 2018

J.E. Claeslaan 5

Nummers 3 en 5 uit de Jan Eduard Claeslaan zijn twee identieke enkelhuizen die in spiegelbeeld zijn opgetrokken. Ze dateren uit het interbellum (periode tussen de twee wereldoorlogen) en zijn vermoedelijk gebouwd in 1923-1924. Aan nummer 5 is er in 1940 een gedeelte bijgebouwd waarvoor architect Gommaar De Vos het ontwerp heeft getekend.

Het opvallende stucwerk in de gevel trekt meteen de aandacht. Typerend voor deze woning zijn de guirlandes die te zien zijn onder elk raam en ook terugkomen in de originele voordeur.

Er zijn nog verscheidene originele elementen aanwezig. Binnen vinden we onder andere erg fraaie sierplafonds terug, die met veel oog voor detail zijn afgewerkt. In de traphal heeft men gewerkt met imitatiemarmer.

J.E. Claeslaan 15 en 17

Deze spiegelwoningen zijn in 1932 gebouwd door Gustaaf De Schutter, de vroegere eigenaar van nummer 34.

De gevelbrede erkers trekken meteen de aandacht. Als we de gevels van vroeger en nu vergelijken, zien we dat er vroeger onder het balkon een voorportaal was, maar dit is inmiddels dichtgebouwd.

Boven alle ramen zijn ook glas-in-lood motieven te zien.

J.E. Claeslaan 25

Dit burgerhuis is de eerste woning uit onze lijst dat ontworpen is door Henri Engels, maar zeker niet de laatste. Het is gebouwd tijdens het interbellum in 1932 voor de broer van Henri, René Engels.

Zoals de meeste woningen die getekend zijn door Engels, is de art-decostijl duidelijk waar te nemen. Aan de gevel ontdekken we bijvoorbeeld het glas-in-lood in de erker en in de ramen en de geometrische vormen met bloemmotief die de voordeur uniek maken. Ook binnen zijn er nog knappe, authentieke elementen terug te vinden zoals de traphal of de schouw in Belgisch rood marmer.

J.E. Claeslaan 27

Henri Engels heeft niet alleen verschillende huizen uit de J.E. Claeslaan getekend, hij en zijn familie woonden er ook zelf, meer bepaald in nummer 27. Uiteraard is deze woning ook van zijn hand. Aan de gevel herkennen we de kenmerkende stijl van Engels met een geometriserende baksteenbouw met decoratief gebruik van metselverbanden. Er is ook nog altijd een origineel glas-in-lood hoekraam aanwezig.

Net als nummer 25 dateert deze woning uit 1932. Zoon Herman Engels was, net als zijn vader, een landmeter en vestigde hier in 1956 zijn landmetersbureau na de dood van Henri. Het huis is nog altijd in het bezit van de familie Engels.

Kesselsesteenweg 7 en 9

Deze twee, in spiegelbeeld opgetrokken, woningen vallen net buiten de J.E. Claeslaan. Maar ze verdienen zonder twijfel een plaatsje in onze selectie, omdat ze ontworpen zijn door Engels in zijn typische art-decostijl.

J.E. Claeslaan 29

Deze woning werd gebouwd in 1932 in opdracht van Arthur Quadens, die net als Henri Engels landmeter van beroep was. Hier zien we eveneens art-decotinten terugkomen.

De vierkante ramen verraden dat er al met beton gewerkt is, aangezien er geen ontlastingsbogen nodig waren. De gevel is niet het enige interessante aan deze woning, ook binnen zien we verschillende, fraaie interieurelementen.

De binnendeur bestaande uit vier elementen, ook wel 'vierslag' genoemd, met prachtig geëtsd glas in ijsbloemmotief valt meteen op. Merk ook op dat het motief van de trapeleuning doorgetrokken en gebruikt wordt bij de ramen.

J.E. Claeslaan 30

Als u ons lijstje van geselecteerde gebouwen erbij neemt, ziet u dat de duidelijke meerderheid oneven nummers heeft en dus aan de linkerkant liggen. Dit alleenstaand burgerhuis is een uitzondering op de regel. Het bouwjaar, 1907, is ingemetseld in de geveltop. In de gevel herkennen we verschillende kenmerken van art nouveau, een kunststroming die erg populair was eind 19de eeuw en begin

20ste eeuw tijdens de belle époque. Zo zien we typerende zweepslagmotieven in de tegeltableaus onder de ramen.

De woning werd getekend door de Lierse architect Eduard Careels*. In 1928 werd aan de rechterkant een stuk bijgebouwd, naar een tekening van architect Heylen.

Het gebouw bevindt zich nog grotendeels in originele staat. Hoogstwaarschijnlijk heeft het feit dat het al die jaren van generatie op generatie is overgedragen, hierin een belangrijke rol gespeeld.

*Meer info te vinden onder de rubriek 'Architecten' op p. 26

J.E. Claeslaan 31

Wie regelmatig de J.E. Claeslaan passeert, heeft deze voormalige dokterswoning ongetwijfeld al eens opgemerkt. De unieke voorgevel met de typerende groene kleur van het balkon springt meteen in het oog.

De woning werd in 1934 getekend door de Ravelse architect Johannes Bols voor dokter Jozef Vandermeersch die er zijn praktijk inrichtte. Bols heeft een gedeelte van zijn opleiding gevolgd in Nederland, wat meteen de verklaring is voor de Nederlandse invloeden die te zien zijn in de baksteenstijl en de kozijnramen.

De huidige eigenaars hebben de woning ondertussen gerenoveerd naar eigen wens, maar

altijd met veel respect voor het verleden. Getuige hiervan zijn de vele elementen die nog in originele staat zijn. De voorgevel is in grote lijnen authentiek gebleven, al is de structuur van het balkon wel aangepast. Ook de verschillende glas-in-lood ramen, vloeren en de lambrisering in de trappehal zijn na al die jaren nog in originele staat.

J.E. Claeslaan 33

Wanneer we de gevel van deze woning bekijken uit circa 1930 bekijken, valt meteen op dat er baksteenmetselwerk met pleisterwerk wordt gecombineerd. Vroeger was het gebruikelijk om de constructie van een gebouw te verbergen via pleisterwerk. Die techniek werd vanaf de jaren '30 echter niet veel meer toegepast. Deze woning is dus ook één van de weinigen waar we deze combinatie nog terugzien.

Het mansardedak is een dakvorm met gebroken, naar buiten geknikte vlakken waarbij het onderste deel van het dak steiler is dan het bovenste deel. Dit daktype dateert uit de Franse barokarchitectuur en was voornamelijk bedoeld om ruimte te winnen.

Binnen vinden we verschillende elementen terug die ondertussen al 90 jaar bewaard zijn gebleven. De glas-in-lood binnendeuren, de marmeren schouwen en de traphal met bijhorende boog zijn typische art-deco elementen. In deze originele elementen zien we erg duidelijk blauw als prominente kleur naar voren komen.

J.E. Claeslaan 34

Een vooroorlogs burgerhuis dat dateert uit 1908. Gustaaf De Schutter, één van de eerste diamantairs in Nijlen, heeft dit huis laten bouwen en heeft hier jarenlang zelf gewoond.

De voorgevel is versierd met decoratieve speklagen en ontlastingsbogen boven de ramen. Ook de kroonlijst aan de gevel valt op. In dit geval gaat het om een tandlijst, die aangebracht is aan de onderkant van de dakgoot als decoratief element.

J.E. Claeslaan 35

Nummer 35 is een schoolvoorbeeld van een gevel in art-decostijl. De baksteenbouw met afgeronde volumes komt zeer duidelijk naar voren, maar we zien ook andere typische elementen zoals overluifelde deuren, balkons en erkers.

De woning is gebouwd tijdens het interbellum in 1936.

J.E. Claeslaan 37

Deze woning, wederom in art-decostijl, dateert van 1935. Aan de buitenkant van het huis trekken de afgeronde hoeken, typisch voor art deco, direct de aandacht. De voordeur, met de fraaie kunstige motieven, is al die jaren in zijn originele staat behouden gebleven.

In de gevel van dit huis worden knipvoegen gebruikt. Dit zijn voegen die iets uitsteken ten opzichte van de steen en vooral gebruikt worden ter versiering van het metselwerk. Vroeger waren er ook opvallende, rode glas-in-lood ramen te zien, maar die zijn intussen vervangen omdat het enkel glas niet meer volstond.

J.E. Claeslaan 39

Waar we in onze selectie al verschillende woningen in art-decostijl zagen terugkomen, is nummer 39 de vreemde eend in onze bijt. We herkennen er namelijk duidelijk de landelijke, Engelse cottagestijl in. Enkele kenmerken van deze bouwstijl zijn lage woningen met een groot dak, erkers en kleine ruitjes. De nadruk ligt op het 'gezellig wonen'.

De woning werd in 1934 gebouwd en heeft jarenlang dienst gedaan als thuisbasis van 'den botercrèmer', een zuivelbedrijf.

J.E. Claeslaan 43

Deze opvallende witte woning was de eerste tandartsenpraktijk gevestigd in Nijlen en is gebouwd tijdens het interbellum. De woning is nog in traditionele stijl gebouwd met een volledige bedekking met pleisterwerk om constructiematerialen te verbergen. Net zoals bij nummer 33 gaat het hier om een techniek die nog zelden gebruikt werd.

In tegenstelling met de rest van de gevel, die wit bepleisterd is, valt de puntgevel op door het vakwerk. De landelijke, Engelse stijl die we bij nummer 39 zagen, komt ook hier weer terug.

J.E. Claeslaan 45

Met nummer 45 zijn we aangekomen bij de laatste woning in onze lijst van huizen die ontworpen zijn door Henri Engels. Aan de gevel herkent u weer typische stijlelementen zoals afgeronde hoeken en balkons, glas-in-lood en ronde ramen. De gevel is doorheen de jaren nauwelijks veranderd en is nog grotendeels authentiek

De woning is in 1939 gebouwd in opdracht van Octaaf Van Camp, de oprichter van de Nijlense heemkring 'De Poemp'.

J.E. Claeslaan 47

De gevel van deze burgerwoning wordt getypeerd door de combinatie van de rood-oranje machinebaksteen en de paars-bruine klampsteen, een gevelsteen die gebakken wordt in de klampoven. De woning dateert vermoedelijk uit het interbellum.

De horizontale decoratieve lagen, ook wel speklagen genoemd, en de versiering van de ontlastingsbogen werden uitgevoerd in witte baksteen. Ter hoogte van de eerste verdieping werd een bijkomende ontlastingsboog voorzien in klampsteen.

Onderaan is de gevel voorzien van een hoge plint in blauwe hardsteen, met een smeedijzeren voetenkrabber. Dit hulpmiddeltje werd vroeger gebruikt om beslijkte of vuile schoenen aan af te vegen. Onder beide ramen van de gelijkvloersverdieping zijn verluchtingsroosters aangebracht om de houten vloerstructuur te verluchten. De kroonlijst is versierd met houten snijwerk.

J.E. Claeslaan 76 & 78

Deze twee enkelwoningen dateren nog van voor de Eerste Wereldoorlog. Ze zijn in 1904 gebouwd door Jan Eduard Claes zelf. Nummer 76 was voor zijn zoon Pol en zijn dochter Trees ging in nummer 78 wonen.

Toen de eigenaars van nummer 76 in 1999 het huis kochten van de familie Claes, was er nog niets verbouwd sinds 1904. Enkel de originele Boomse pannen, die tijdens Wereldoorlog II beschadigd waren, zijn in 1945 vervangen. Ondertussen is het nodige renovatiewerk gebeurd, maar veel elementen zijn in oorspronkelijke staat behouden of gerestaureerd. De meeste vloeren in de woning zijn nog origineel, net als de trap die gerestaureerd en gezandstraald is. Het plafond is afgewerkt met gedetailleerde sierlijsten, ook wel kooflijsten genoemd.

De unieke smeedijzeren 'trekbel' aan de voodeur, zou gemaakt zijn door de beroemde Lierse kunstsmid Louis Van Boeckel, die vaak werkte met bloemmotieven.

Kooflijst

Granitvloer, ook wel 'fruitvloer' genoemd in de volksmond

Sierlijst

Trekbel, vermoedelijk gemaakt door Louis Van Boeckel

Kleurcementvloer

Glas-in-lood-raam

Geëst glas

EEN SPRONG IN DE TIJD

Tijdens onze vele zoektochten in de archieven zijn we op een aantal postkaarten of foto's van vroeger gestoten. Deze pareltjes willen we u zeker niet onthouden (ingekleurde versies van de originele, zwart-wit postkaarten).

< oude postkaart van nr 30.

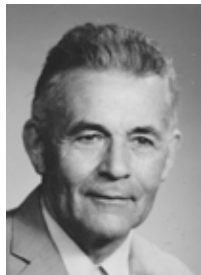
circa 1960 - rechts zien we nrs 3 en 5

circa 1960 - links zien we de gevels van nrs 35 en 37

BELANGRIJKE ARCHITECTEN

Johannes Bols (°1908 - †1986)

Johannes Cornelius Bols werd in 1908 geboren in Weelde, een deelgemeente van de Kempense gemeente Ravels. In eerste instantie was Bols een schrijnwerker en aannemer. In de periode 1925-1930 schoolde hij zich bij tot architect via schriftelijk onderwijs aan het Nederlandse PBNA (Polytechnisch Bureau Nederlands Arnhem).

Tussen 1931 en 1981 realiseerde hij meer dan 1400 projecten, hoofdzakelijk in de Noorderkempen, maar occasioneel ook daarbuiten en in Nederland. Naast woningen ontwierp hij ook boerderijen, scholen, kerktorens etc. In Nijlen zou hij ook het gebouw van Den Gouden Haan ontworpen hebben.

Eduard Careels (°1857 - †1933)

Eduard Careels werd geboren in 1857 in Lier. In 1876 trad hij in dienst bij het Antwerpse provinciebestuur als klerktekenaar en een jaar later schapte hij het tot conducteur. Ondertussen was hij gestart met een studie architectuur aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen, waar hij in 1879 de eerste prijs haalde voor burgerlijke bouwkunst.

Tussen 1893 en 1929 werkte hij voor de Lierse academie, eerst als leraar en daarna zelfs als directeur. In tussentijd werd hij in 1899 aangesteld als provinciaal architect voor het arrondissement Mechelen. In deze periode was hij erg actief in Onze-Lieve-Vrouw-Waver, hier ontwierp hij bijvoorbeeld de kerk en het school- en kloostercomplex van de zusters Ursulinen. Hij tekende ook het ontwerp van het oude gemeentehuis in Kessel.

Henri Engels (°1902 - †1956)

Herman Engels, de grootvader van Henri, was een landmeter uit Schaarbeek, die in 1866 besloot zich te vestigen in Nijlen. Aangezien vader Gustaaf en grootvader Herman beiden landmeter van beroep waren, was het vanzelfsprekend dat Henri in hun voetsporen trad.

Henri Engels hield het echter niet alleen bij landmeten, maar hij ontwierp en tekende ook huizen. Als architect heeft hij op Nijlen een grote impact gehad en in het bijzonder op de J.E. Claeslaan. Hij creëerde een zeer vooruitstrevende architectuur, zijn stijl was een beetje een voorloper van het nieuwe modernisme, dat zijn hoogtepunt kende in 1935-1940.

Met dank aan:

Rudy Van Nunen, Kristof Verreydt en Marc Verreydt voor hun tomeloze inzet en kennis van zaken om het project mee in goede banen te leiden.

De eigenaars van de geselecteerde woningen uit de J.E. Claeslaan voor het enthousiasme, de bereidwilligheid en de aangeleverde informatie.

De intergemeentelijke erfgoeddienst Berg en Nete voor hun advies en expertise.

Onze medewerkers en gidsen

zJef Bockx
Walter Caethoven
Hugo De Bot
Joris De Bruyne

Jos Peeters
Staf Peeters
Hedwig Tuerlinckx
Jean Van Look

... en iedereen die een handje heeft toegestoken!

Lokaal bestuur Nijlen – afdeling Sociaal en Vrije Tijd

Annelies Tack en Hannes Van Roosbroeck

Foto's, bronnen & info

zJef Bockx, Joris De Bruyne, Archief Hugo De Bot, archief Marc Verreydt, archief Rudy Van Nunen, brochure OMD 2007, Heemkring De Poemp, IOED Berg en Nete, familie Bols, familie Engels

